

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 2 mars 1936 kl. 1 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckta motioner, II: 613, angående underlättande för avlägset boende barn att besöka de allmänna läroverken, och II: 614, angående tiden för den dagliga undervisningen vid de allmänna läroanstalterna.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 613, har herr *Andersson* i Rasjön *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande åtgärder till underlättande för avlägset boende barn att besöka de allmänna läroverken i ungefärlig överensstämmelse med de riktlinjer, som i motionen angivits.

I en likaledes inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 614, har vidare herr *Werner* i Höjen hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådana åtgärders vidtagande, att vid bestämmande av tiden för den dagliga undervisningen vid de allmänna läroanstalterna större hänsyn tages till skolungdomens hälsa och de å orten rådande kommunikationsförhållandena.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Förevarande båda motioner stå i sådant samband med varandra, att utskottet funnit det lämpligt att upptaga dem till behandling i ett sammanhang. Båda ha till syfte att skapa större möjlighet för den ungdom, som bor avlägset från orter, där högre läroanstalter finnas, att få sin utbildning tillgodosedd. Medan den senare motionen, nr 614, därvid tager fasta på en viss, mindre omfattande sida av detta spörsmål, nämligen frågan om ett bättre anpassande av den dagliga undervisningstiden vid en skola till avstånds- och kommunikationsförhållandena å skolorten, har den förra motionen, nr 613, en vidare syftning och upptager även frågan om beredande av statligt studieunderstöd åt mindre bemedlade, studiebegåvade barn, vilkas hem äro avlägset belägna från sådana orter, där högre läroanstalter finnas.

Vid behandlingen av motionerna vill utskottet först upptaga den i motionen nr 613 framförda frågan om offentligt studieunderstöd. Utskottet dröjer därvid till en början i största korthet vid de understödsmöjligheter i förevarande hänseende, som redan nu stå till buds. Först framträda därvid de till läroverk och dylika läroanstalter knutna *stipendierna*, vilka äro av betydande omfattning. De avse i de allra flesta fall studiehjälp åt de mindre bemedlade men äro till sin verkan lokalt begränsade genom att vara dels knutna till vissa läroverk,

dels i några fall avsedda för lärjungar med särskilda kvalifikationer i fråga om härkomst, födelseort och dylikt. En härmed närbesläktad understödsform äro de från stiftens *premie- och fattigkassor* samt läroverkens *understöds- och premiekassor* utgående beloppen, vilka delvis användas till ekonomisk hjälp åt de mest behövande. Ett annat slag av understöd, ehuru i indirekt form, är *ned-sättning i eller befrielse från skolavgifter*. Vid åtskilliga läroanstalter, särskilt kommunala mellanskolor, förekomma i viss omfattning *kommunala understöd*. Vid ett fåtal allmänna läroverk och vid åtskilliga kommunala mellanskolor tillhandahållas *läroböcker kostnadsfritt*. Vidare intaga statens *räntefria studielån* en särskild ställning bland nu förekommande former för offentligt studieunderstöd. Även ha genom *allmänna arvsfonden* avsevärda understöd börjat komma nämnda obemedlade, studiebegåvade lärjungar till godo. Slutligen bör nämnas den form för understöd, som det relativt obetydliga antalet *internat-skolor och skolhem* i viss mån kan sägas utgöra.

Utskottet vill vidare, likaledes i största korthet, erinra om de förslag, som under senare år framkommit, för beredande av ökade möjligheter att lämna ekonomisk hjälp under studietiden åt fattiga, studiebegåvade lärjungar vid statens läroverk och med dem jämförliga läroanstalter. För 1918 års stora skolkommission framstod denna fråga i belysning av den föreslagna skolorganisationens hela sociala syftning och inriktning. Ett effektivt understödjande av begåvningar ur ekonomiskt svaga samhällsskikt var för skolkommissionen en angelägenhet av stor betydelse. Det låg emellertid utanför kommissionens uppgift att upptaga spørsmålet till behandling i hela dess vidd; endast en mindre detalj av detsamma blev föremål för ett positivt förslag från kommissionens sida, nämligen upprättandet av ett internatgymnasium, förlagt till läroverket i Strängnäs. Men i åtskilliga bland yttrandena över kommissionens betänkande tillstyrktes åtgärder i förevarande hänseende, och även av de s. k. 1924 års skolsakkunniga ifrågasattes eller anbefalldes dylika åtgärder. Först vid 1927 års riksdag, då skolväsendets omorganisation stod inför sitt förverkligande, upptogs frågan om de statliga studieunderstöden till behandling på ett mera genomgripande sätt. Detta föranleddes närmast av i ämnet väckta motioner inom båda kamrarna, i första kammaren av herr Möller m. fl. (I: 254), i andra kammaren dels av herr Hansson m. fl. (II: 417), dels av herr Sundström m. fl. (II: 331). Riksdagens ställningstagande till dessa motioner resulterade däri, att riksdagen i sin skrivelse till Kungl. Maj:t om skolväsendets omorganisation (nr 262) också begärde utredning och förslag rörande möjligheterna att bereda ekonomisk hjälp under studietiden åt fattiga studiebegåvade lärjungar vid statens läroverk och med dem jämförliga läroanstalter. Ekonomiska hänsyn borde icke, yttrade därvid riksdagen, få stå hindrande i vägen, då det gällde för de unga att tillgodogöra sig den allmänna undervisning, som staten gäve. Det stode, fortsatte riksdagen, i fullgod överensstämmelse med denna åskådning att söka underlätta de svårigheter, varmed fattiga, studiebegåvade lärjungar hade att

kämpa under sin studietid. Utan att taga någon ståndpunkt till frågan om de olika vägar, som i förevarande avseende lämpligen borde beträdas, hänsköt riksdagen denna fråga till utredning av Kungl. Maj:t.

De på Kungl. Maj:ts uppdrag av chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallade s. k. 1927 års skolsakkunniga, vilka hade att verkställa utredningar i vissa med den beslutade skolorganisationen sammanhängande frågor, anbefalldes att också verkställa och till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag rörande möjligheterna att bereda ekonomisk studiehjälp. De sakkunniga avgåvo 1929 sitt betänkande i ämnet (Statens offentliga utredningar 1929: 6) och föreslogo i detta olika former av statligt understöd till fattiga, begåvade lärjungar. De av de sakkunniga föreslagna studieunderstöden voro i korthet följande: 1) Fyra fristående skolhem skulle upprättas, förlagda till olika delar av landet. Inalles 100 lärjungar med större eller mindre understöd skulle mottagas där. Engångskostnaden för skolhemmens uppförande och utrustning beräknades till 628,000 kronor samt behövtligt årligt anslag till 66,400 kronor. 2) Ett internat skulle förläggas till högre allmänna läroverket i Strängnäs, beräknat för 120 lärjungar, därav 90 frielever. Utgifterna för ett dylikt internat uppskattades approximativt till omkring 300,000 kronor i engångskostnader för skolhemmen och omkring 68,000 kronor i årligt statsbidrag till dessa. Här till komme dock ökade utgifter för läraravlöningar vid läroverket i Strängnäs. 3) Särskilt statsunderstöd skulle beviljas enskilda skolhem eller internatskolor, under villkor att de anordnade ett visst antal friplatser för dit hänvisade lärjungar, varvid för varje lärjunge årligen beräknades ett inackorderingspris å 1,000 kronor. I detta syfte föreslogo de sakkunniga ett anslag å tillsvidare 10,000 kronor. 4) För lärjungar, vilka ej tillhörde skolhem eller internatskola, skulle utgå kontanta understöd dels i form av stipendier till olika belopp, växlande mellan 500 och 1,000 kronor, dels i form av smärre bidrag. För detta ändamål räknade de sakkunniga med ett årligt statsanslag å tillsammans 110,000 kronor. 5) De sakkunniga uttalade slutligen önskvärdheten av ökat anslag till statens räntefria studielån för beredande av större möjlighet för här ifrågavarande lärjungar att erhålla sådana lån.

De förslag, som sålunda på sin tid framlades i nu ifrågavarande avseende, ha icke blivit förverkligade. Fortsatta åtgärder ha endast på en punkt vidtagits, i det att utredning verkställdes rörande inrättande av ett internat vid högre allmänna läroverket i Strängnäs.

Utskottet övergår därefter till den väckta frågan om tiden för den dagliga undervisningen vid de allmänna läroanstalterna. Denna fråga har en bestämt avgränsad räckvidd, och förslaget syfte torde kunna förverkligas utan några särskilda kostnader för det allmänna. Den utomordentligt starka ökning av kommunikationsmöjligheterna, som busstrafikens utveckling under de senaste åren medfört, har möjliggjort för ungdomen att under skolgång även i från hemmet ganska avlägsna skolor kunna bo kvar hemma och dagligen färdas

mellan hem och skola. På grund av den snabbhet, med vilken berörda utveckling ägt rum, är det emellertid ganska naturligt, att någon slutlig anpassning av de nya kommunikationerna och skolornas undervisningstider ännu ej kommit till stånd. I många fall ha kommunikationsväsendets representanter kunnat bestämma turerna så, att de passat de gamla skoltiderna, i andra fall ha av behovet påkallade ändringar företagits i tidpunkterna för den dagliga undervisningens början och slut. Emellertid torde ännu mycket kunna göras härutinnan. Den skolmyndighet, som närmast har att bestämma rörande förläggningen av den dagliga undervisningstiden, är ett läroverks lokalstyrelse, som har att göra detta på förslag av rektor och efter samråd med övriga läroanstalter på orten. Läroverksstadgan föreskriver därutinnan i § 19 punkt 5, att så långt möjligt skall iakttagas, att hänsyn tages till de tider, då flertalet samhällsmedlemmar i den ort, där läroverket är beläget, har ledighet för mattid i hemmet samt att lärjungarna få den senare eftermiddagens och aftonens timmar lediga från arbetet i läroverket. Det förefaller utskottet naturligt, att ett läroverks lokalstyrelse vid bestämmandet av undervisningstiden tar hänsyn även till andra faktorer, som äro av vikt för undervisningen och för ungdomens bästa, och således även till tiderna för de kommunikationer, som lärjungarna använda. Skulle det emellertid visa sig, att detta ej vore fallet, synes syftet med nu ifrågavarande förslag kunna främjas genom ett tillägg till ovanberörda stadgande.

Utskottet behjärtar till fullo förevarande motioners syfte. Den utredning, som i fråga om ekonomisk hjälp åt mindre bemedlade lärjungar framlades av 1927 års skolsakkunniga så sent som år 1929, kan emellertid ännu ej anses vara slutbehandlad av vederbörande myndighet. Åtgärder i av motionärerna avsett syfte kunna alltså förväntas från Kungl. Maj:t. Om bristande benägenhet skulle visa sig hos någon lokalstyrelse att tillmötesgå berättigade krav i fråga om skoltidernas anpassning till ortens kommunikationsförhållanden, kan skolöverstyrelsen vidtaga erforderliga åtgärder. Motionerna synas därför ej nu böra föranleda någon riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t.

Utskottet får sålunda hemställa,

- 1) att motionen II: 613 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda;
- 2) att motionen II: 614 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 februari 1936.

På utskottets vägnar:

JOSEF WEIJNE.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling i utskottet: herr *Weijne*, herr *Sejve*, herr *Erlander*, herr *Niklasson*, herr *Meyerhöffer*, fru *Gustafson*, fru *Eklund*, herr *Norén*, herr *Holm*, herr *Olsson* i Kullenbergstorp.

Reservation

av fru *Eklund*, herr *Niklasson* och herr *Olsson* i *Kullenbergstorp*, vilka anført:

I den motivering, som utskottet förebragt för sitt ställningstagande till frågan om ett bättre samordnande mellan lästiden vid våra läroverk och i orten rådande kommunikationsförhållanden, ha anförts skäl, som synas oss tala för ett positivt yrkande. De i motionerna uttalade önskemålen i detta avseende synas oss både behjärtansvärda och möjliga att i många fall utan vidlyftiga anordningar realisera, varvid jämväl bör uppmärksammas, att lästiden så ordnas, att eleverna ej bliva nödsakade att bege sig från hemmet alltför tidigt på morgonen.

Vi hemställa därför,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande att till läroverksstadgan § 19 foga ett tillägg av det innehåll, att vid fastställande av lästiden vid våra läroverk hänsyn tages jämväl till i orten rådande kommunikationsförhållanden.
